АРХИВ ВОЈВОДИНЕ

❖

АГОРА

БИБЛИОТЕКА
ПОСЕБНА ИЗДАЊА

Главни и одговорни уредник
Небојша Кузмановић

Технички уредник
Татјана Цавнић

Copyright © 2009 Небојша Јеврић

Copyright © 2025 за ово издање, Архив Војводине

Copyright © 2025 за Србију, АГОРА

Ова публикација се у целини или у деловима не сме умножавати, прештампавати или преносити у било којој форми или било којим средством без дозволе аутора или издавача, нити може бити на било који други начин или било којим другим средствима дистрибуирана или умножавана без одобрења издавача. Сва права за објављивање ове књиге задржавају аутор и издавач по одредбама закона о ауторским правима.

НЕБОЈША ЈЕВРИЋ

ПУЦАЊ У ОГЛЕДАЛО

АРХИВ ВОЈВОДИНЕ

АГΩРА

Нови Сад, 2025.

ЦРНИ ЛАБУД

Седим у мраку и чекам свитање.

Кад сване идем на реку.

На реци су се појавили лабудови.

Зиме су постале топле.

Носим хлеб и храним их. Ја чекам зору, а они чекају мене.

Први плива према мени црни лабуд.

Заборављам на рат. Као да се на рат може заборавити.

Београд је позадина фронта. А кад је рат најгоре је у позадини. Трулеж, страх и распадање. Викенд-ратници и бјегани са фронта донели су гомилу оружја.

Оружје је доспело у руке оних који га никад нису имали и који никад не би смели да га имају.

Банде дечака се до зуба наоружане шетају кроз блок чим падне мрак.

Пуцају једни на друге.

Глад и страх.

Чекам зору и црног лабуда који ми први прилази.

Толико се навикао на мене да ми из руку једе. Допушта да га мазим.

Откуд он овде на Сави?

Лабудови живе у пару. Овај је сам.

Као и ја.

Морао сам да се вратим из Сарајева. По лекове. Имам епилепсију. Не бих смео да пијем. А пијем. Потребна ми је пијана храброст да бих све ово издржао.

Црног лабуда зовем Дрле. Дрле је био мој пријатељ. Сад је мртав. Црни лабуд се на то име одазива.

Кад дођем на реку и викнем „Дрле!", он доплива, долети на обалу и, гегајући се, упути се према мени који га чекам са свежим хлебом.

Читав дан смо лежали у рову. Нисмо могли да се померимо од снајпериште. Залуду смо га тражили.

Били смо гладни. Као и црни лабуд.

Дрле је не говорећи ништа претрчао брисани простор.

Претрчао је до кухиње и узео хлеб.

Снајпериста је пуцао, али га није погодио.

Дрле је трчао у цик-цак. Више није могао да поднесе глад. Тешко је без хлеба.

Хтео је да нас нахрани.

Пуцали смо по прозорима, по крововима. Покушавали да га заштитимо.

Снајпериста је био добро сакривен.

Брне није пуцао. Чекао је да види одакле ће се јавити снајпериста.

Снајпериста је чекао.

Чекао да се Дрле врати.

Кад је кренуо назад стигао је метек.

Брне је видео одакле је пуцао.

Пуцао је са високе јеле.

Где никоме од нас не би пало на памет да га тражи.

Брне је био добар стрелац. Стари ратник.

Брне је оборио снајперисту рафалом из бровинга. Покидао гране од јеле.

Покидао снајперисту.

Свиће. Полако се диже магла. Зовем црног лабуда. Јединог на Сави. Никад се више на Сави, а прошле су годи-

не, није појавио црни лабуд. Јутрос га нема. И он ме је напустио. Сâм сам у свитању у граду позадини фронта. А најгоре је бити у позадини кад је рат.

„Дрле!" Вичем док се диже магла.

Идем код *Бата Лакија*. На сплав избушен мецима.

Сви су већ ту.

Пијем дуплу кувану ракију, једну па другу. Кафана се полако пуни. Трећу на гладан стомак. Хлеб сам бацио паткама.

Ту је и Кокодакало.

Бјеган из Босне.

Лажов и кукавица. Такви, каже Андрић, најлакше убијају.

Ваља ратне приче онима који нису видели фронт.

Кафана има три стола. Онај ко наручује, наручује пиће за све.

Кокодакало, тако га сви зову, прича о јуришима, бункерима, бомбама, силовањима.

Он не наручује пиће.

Кафана је мала и пуна дима и мириса куване ракије.

Како одјутрава, Кокодакало више јуриша, а пиће не зове.

„Ћу, ба, газда, а да нам за ручак спремиш лабуда? Убио сам једног. Црног. Ти су најбољи."

ПОРТРЕТ

„Између блока и ребара нема места ни за кога", учио је Професор.

Ретко га је ко без блока видео.

Рођен пред Други светски рат, у селу Сијерку, близу Изгора.

Изгор је Соколац на Романији. У сваком рату горео, па су га тако у Сијерку звали.

Моја мала ћерка дала му је надимак Страшоња Страшни.

Дуга седа коса, још дужа бела брада. На њему плетени црни џемпер и кломпе. Очи плаве. На лицу увек осмех.

Дан је проводио у *Коларцу*. Увек цртао.

Људска лица.

Чувена је његова изложба *Хиљаду и једна глава*.

Изложбе је ретко правио. Волео је да са студентима води бескрајне разговоре. На факултету, где је предавао Вечерњи акт, и у кафани у Кнез Михаиловој.

Мало је спавао, још ређе јео.

Освитали смо на станици. На Штајги.

Цртао је у праскозорје лица ноћника.

Нацртао ме је једном како спавам на његовој руци, пред зору. Обојио лице у зелено. Никад се нисам усудио да га питам зашто сам зелен.

Пред рат је штрајковао тако што је одбио да прима плату.

Са две флаше пива натакнуте на прсте, раширених руку, рашчупане косе, зауставио је саобраћај у Васиној.

„Не рат, не рат!" викао је све док полиција није дошла да га склони.

Није било једноставно затворити професора Ликовне академије, али су на крају морали.

Одбио је да се купа у затвору.

„Да нисам прљав, не бих био овде. Да сам чист, био бих на слободи!"

У затвору је цртао лица робијаша. Нацртао је *Записе из Мртвог дома*.

У санаторијуму, где су га сместили на лечење од туберкулозе, цртао је лица болесника. *Чародни брег*.

Шта се десило са та два блока – остаће тајна. Један сам од ретких који их је видео.

„Не рат, не рат!" понављао је у дискотекама.

Кад сам се спремао да пређем реку, да одем у рат, позвао ме је код себе.

„Цртаћу те на стаклу."

Испред њега је било црном бојом премазано стакло.

Готово да ме није гледао. Знао ми је лице напамет. Цртао је брзим потезима, белом бојом.

Нисам га ништа питао.

Кад је рат почео, престао је да слика људе.

Цртао је опустошене, изгореле пределе, биљке, траве.

Урамио сам портрет и ставио га на зид моје спаваће собе, да могу да гледам у њега.

Прошло је десет година док се из рата нисам вратио.

Кад је све прошло, лежећи на кревету данима сам гледао у тај портрет који је полако губио боју.

Страшоња Страшни никад није водио рачуна о материјалу. Цртао је по паклама цигарета, салветама, картонској кутији од кекса...

Ко зна каквим бојама ме нацртао... Али боје на мом портрету су нестајале.

Сећао сам се мртвих, спаљених кућа, пријатеља ампутираца из Рудог.

Ништа нисам заборавио.

Портрет је бивао све блеђи.

А онда се, једнога јутра, на зиду испред мене појавило огледало. Остали су само трагови црне боје по рубовима.

Када сам у огледалу угледао свој лик, нисам га препознао. Преда мном је био неки непознат човек, готово старац.

Незнанац је освануо у мојој соби.

Носио моју пиџаму.

Љубио моју жену која ме ништа није питала.

Само је, једног дана, огледало преместила у ходник.

МОРЖ

Морж је седео у кафићу преко пута коцкарнице, у занатском центру. Морж је високо ценио своју памет. На време је продао породичну кућу у Ровињу на обали мора.

Увек је седео сам за столом и пио вињак, а неко од коцкара би платио.

У кафићу се причало само о томе који апарат даје, који не даје.

(Било је то уклето место. Дечака избеглицу, деведесет пете, послала је мајка да позајми десет марака од ујака. Враћајући се свратио је у коцкарницу. Укључили су му апарат. Изгубио је. Отишао је до реке и обесио се. Имао је девет година.)

Коцкарница би без Моржа имала дупло мањи промет. Зато га је власник коцкарнице високо ценио.

Позајмљивао је новац коцкарима, са суровим каматама.

Мало-мало па би се неко истапијао.

Увек би ту био да му посуди паре.

Ако би се дугови повећали, прављени су уговори на последње што су имали: станове, гараже, кола...

Од дружине која се у кафићу окупљала, било је мало оних који му нису дуговали. Да га умилостиве, да одложе пропаст која је неминовно долазила – слали су му пиће.

Морж је у новчанику увек имао довољно новца за још неку партију.

Ту негде почиње и ова прича.

За све је био крив шаховски кандидат Ноле.

Толико је пукао да је усред лета носио фантомку. Тврдио да губи јер га апарат препознаје.

„Је ли, Морж", рекао му је узимајући паре под камату, „што ти тако лоше данас изгледаш?" Рекао му је да чује цела кафана.

„Стварно, Ви данас лоше изгледате. Како сте спавали?" придружи се и келнерица којој никад није оставио бакшиш – довољно гласно да чује цела кафана.

И сви су истог часа схватили, сем малог дебелог ћелавог Моржа.

Славиша Апотека, уображени болесник, увек је имао кесу са разним лековима.

Понудио му је да изабере. „Ево ти *бромазепам*, рокни два и испавај се, биће ти боље. А узми и *амарил*, можда је скочио шећер. Или је најбоље да узмеш *ѣренесу* за притисак, можда ти је скочио притисак."

Изгутао је све лекове које му је Славиша дао.

„Иди умиј се, можда ће ти бити боље."

Уђе у купатило. Већ му се мало вртело у глави.

И заиста је угледао неко бледо, промењено лице.

Уплашио се тек кад је у кафић ушао лекар коцкар и пијаница из локалног дома здравља.

У коцкарници су му објаснили шта се дешава.

„Буразеру, сутра на преглед код мене. Нема чекања, нема плаћања. Многима си ти ваљао."

Сутрадан се од дока вратио са гомилом таблета и упутом за бројне даље претраге.

Више ни о чему није могао да прича, сем о својој болести.

Отишао је у најскупље клинике, где су га испитивали и слали даље другима.

Једнога јутра је измерио шећер – двадесет четири, притисак – сто шездесет са сто.

Страх га је јео изнутра. Добио нездраву боју.

Пола блока је од коцкара чуло за причу, и ко год би га срео, понављао је као мантру:

„Је ли теби добро?"

Почео је да обилази хомеопате, да наручује чајеве, но залуду: било му је сваког дана све горе.

Био је уверен да се разболео тешко и неизлечиво.

„Да одемо до под Острог, тамо одлазе и муслимани и католици", предложи Миша Поп, пропали студент богословије. „Или у Тумане."

„Хоћу, али ником да не причаш."

Но, нема лека за страх. А бојао се. Топило му се сало и мишићна маса. Лице добило жуту боју.

А игра се настављала на општу радост дужника.

„Да ли је теби добро?"

Умро је те зиме, у Земунској болници, с дијагнозом „аутоимуна болест".